

Бс 239 436

Францішк Алехновіч.

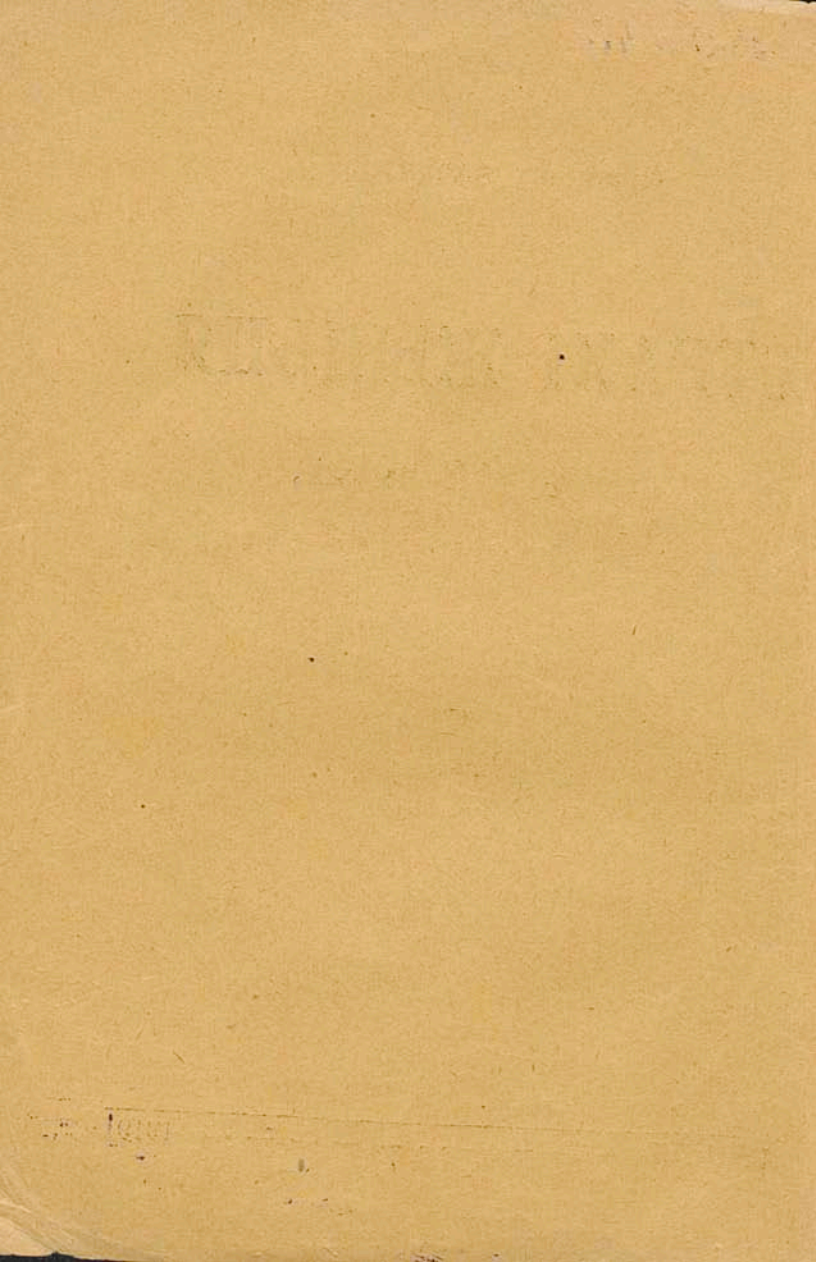
СТРАХІ ЖЫЦЬЦЯ

драма ў 3 актах.

ВІЛЬНЯ

— — — — — 1919

№ 239 436

ВЫДАВЭЦТВА НАРОДНАГА КАМІСАРЫЯТУ
№ 19 АСЬВЭТЫ. № 19

Францішк Алехновіч.

СТРАХІ ЖЫЦЬЦЯ

драма ў 3 актах.

ВІЛЬНЯ

1919

БСС
У.І. МЕНІА

239436

Бел. адрэс
1 1994 г.

Бел. 2005

УЧРЕЖДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ЦЕНТРА
№ 10

Филиал «Александров»

СТРАХИ ЖЫВІЦЯ

Лістаў 8 ў 2 частках

Лістаў 8 ў 2 частках

2010. 03. 07

*Ахвярую Тэй, Каторая была
мне вёрнай Таварышкай у жу-
дасныя часіны 1915 — 1918 г.*

А С О Б Ї:

СЫМОН

АЛЬЖБѢТА, яго жонка.

ЮЗЯ, іх дачка.

АЛЁСЬ, іх сын.

КАЗЮК, жаніх Юзі.

Бэдны брудны пакой. На ложку ляжыць хворая Альжбэта. Каля ложка ўслончык, на ім кубак, якаясь пляшка з лекамі, лыжка—як заўсёды бывае ў гэтакіх здарэньнях. Ля стала сядзіць Юзя і глядзіць у люстэрка. На сваёй пасьцэлі, наладжанай на старых якіхсьці скрынях, сядзіць Алесь. Пасярэдзіне — глаўныя дзвэры, управа — у пакой Сымона.

ЗЬЯВА I.

Альжбэта, Юзя, Алесь.

Альжбэта. Юзя! піць!..

Юзя (бярэ кубачак з услончыка, чэрпае вады з вядра і дае маці). А я, мама, думаю, ці ня лепш будзе, калі паклікаць санітарнага доктара.. Ен-жа грошы ня возьме...

Альжбэта (слабым голасам). Ой, ня трэба!.. Ці-ж ты ня ведаеш гэтых дахтароў!.. Зара прышлюць карэтку і завязуць у гэты... іхні барак... Сама добра памятаеш, як было

ў Міхалевічаў: ён захварэў і не вярнуўся... забілі—замарылі...

Юзя. О, Божа-ж мой!.. Дык што рабіць? што рабіць?! А як-жа ж у хаце так хварэць ды хварэць бяз ніякае помачы... О, Божа мой!..

Альжбэта. Але... Я ведаю, што я вам усім надаела: і бацьку, і табэ... Ведама — хворая!.. Няхай ужо хутчэй памірае! Але! ніякае літасьці!.. Пабачыш, сама старая будзеш—захварэеш, і цябе можа так сама дзеці шкадаваць ня будуць...

Юзя. Ах, мама, далібог, ня мае літасьці над намі ўсімі! Хто кажа, што мамы не шкада?.. Дык што рабіць?.. Я розуму ўжо ня маю... Работа скончылася... Пазычыць няма чаго нікуль... Далібог, сягонья-б за кухарку дзе пайшла, каб ня трэба было маму даглядаць!..

Альжбэта. О, многа ты мяне тут даглядаеш!..

Юзя. Эх!.. (сядае).

(Паўза. Алесь падыходзіць да Юзі).

Алесь. Юзя! мама хворая, га?

Юзя. Але.

Алесь. Ей нэшта баліць, га?

Юзя. Але. Баліць.

Алесь. А што баліць? Галованька?

Юзя. Ідзі! ня дуры галавы!

(Паўза).

Алесь. Чамуты, Юзя, мамы не шкадуеш?

Юзя. Эх, дурнёнькі ты!

Альжбэта. Юзя! піць!..

Алесь. Чакай, Юзя, чакай! я падам...

(дае Альжбэце ваду).

Альжбэта. Хто гэта? — ты, Алесь?

Дзе-ж Юзя? пайшла?

Алесь. Не. Яна тутака... Я хацёў даць маме вады...

Альжбэта. Ах, ты, даражэнькі мой сыноч!.. Ты адзін сэрцо маеш, бо яны...

Юзя. Мама! кінь, бо сіл слухаць няма!..

Альжбэта. Але... Няма .. няма...

(Пауза. Юзя задумываецца. Пасьля бярэ свой капялюш і папраўляе на ім стужкі).

Альжбэта. Ці бацька яшчэ не варочаўся?

Юзя. Яшчэ не.

Алесь. Ці тата прынясе нам ёсьці?

Альжбэта. Але, міленькі, прынясе, — пацярпі!..

Алесь. Каб хутчэй прыйшоў! чаму-ж ня прыходзе!

Альжбэта. Ёсткі хочаш?

Алесь. Хочацца.

Альжбэта. Юзя! ці няма...

Юзя. О, Божа мой!.. нічога няма...

Бацька засэдзіўся... Ох, што рабіць, сама ня ведаю... Я хіба што...

Альжбэта. Эх, і ён—пажалься Божа — чадавек!.. Усё было-б добра... Са службы

выгналі... ці-ж можна п'яніцу трымаць!.. Цяпёр шукае ўсюды, а дарма! Не такі час, каб цяпэрака службу знайсці! Дый людзі іншыя,—цяпёр з голаду памры—ніхто гнілое бульбіны ня дасць... Кожны, каб ратаваць сябе...

Юзя. Мама! Аб бацьцы так не кажы. Ён не вінаваты. Са службы выгналі, бо і іншых выганялі, а ён не вінаваты. А цяпёр робіць, што мага і, каб ня ён..

Альжбэта. Эх, усё вы добрыя! Пакуль я хадзіць магла, яшчэ было сям-так.. Цяпёр...

Юзя. Э, што казаць пустое! Ніхто не вінаваты, а вінаваты паганы лёс. Ня мы адны.. Шмат людзей што дня з голаду памірае...

Альжбэта. А ў нас ня голад? Што маеш зьбесьці, га? Можа катлёт якісь смачны, га? Ну, калі маеш, дай, га?! Эх-эх!.. Ня хочаце працаваць—вось што! Ах, каб я была здарова, молада, няўжо-ж я-б працы не знайшла!?

Юзя. Мама! Закідаў мне не рабі, каб пасья не шкадавала!..

(За сцэнай чуваць крокі).

Альжбэта. Чакай, нэхта па ўсходах ідзе...

Юзя. Мусіць бацька... ●

Алёсь (бяжыць да дзвярэй).

ЗЬЯВА II.

Тыя-ж і Сымон (уходзіць).

Алесь. Тата! Што прынёс?

Сымон (пануры). Ідзі!.. Нічога... (Сядае.

Паўза. Усё глядзяць на яго). Ну, чаго? Як стада галодных ваўкоў укруг мяне! Чаго? —пытаюся.. Ідзецце, спаць, ці што... Есцьця няма!..

Юзя. Тата! ты ізноў піў!

Сымон. Але. Дык што? А думаеш, што за гэтыя грошы вы-бы ўсё былі сыты?.. Ах, Божа мой!.. заўтра тое самае ізноў, і што дзень, і канца ня відаць!..--Дык што? лепш піць, каб у галаvé дур...

Юзя. А мы?

Сымон. Вы? гм... вы! Ратуйцеся, як мага... (Паўза. Апіраецца аб стол і, заглядзеўшыся ўперад, пачынае расказаваць). Я йшоў цяпер... Ляжыць на вуліцы якісь —ужо труп... Людзі міма йдуць... Нічога!.. Кожны думае толькі аб сабе.. Праходзяць міма... Добра, што праз труп ня йдуць... А іншы сьпяшаючыся дый нават нагой зачэпіць... Міма йдуць, быццам не чалавék, а камень, пень...

Альжбэта. Ды што ты тут пачаў развадзіць сваю філязофію! У хаце нават скурарачкі ад бульбы няма, а ён пачаў расказа-

ваць, што бачыў!.. Хочаш, мусіць, каб і мы так на вуліцы ляглі, як той... Ох, ох!

Сымон (ускочыўшы) Маўчы! ня охай, бо ня стрываю!

Альжбэта. А што? біць будзеш? Бі! усё роўна паміраць.. Забі! няхай хутчэй...

Алесь (з плачам). Татачка! Ня бі!

Юзя. Ды кіньце, мама!..

Сымон. Ах, подлая ты гніль! (ідзе на права).

ЗЬЯВА ІІІ.

Тыя бяз Сымона.

Юзя. О, Божа мой! Няўжо-ж адважыцца, няўжо-ж?!

Альжбэта. О, подлы, подлы п'яніца!..

Юзя. Але... Рады ніякай няма. Ўсё роўна: заўтра, пасья заўтра... Трэба йсьці!

Альжбэта. Што ты там бармочаш?

Юзя. Прышоў мой час! Згніюць тут, здохнуць усё! Ох, Божа мой! не магу глядзець! не магу жыць! Выхаду іншага няма!

Трэба іх ратаваць — і сябе. Усё роўна. Не я адна... Шмат хто! Шмат іншых, каторым

яшчэ ня хочацца галаву ў пятлю...

Альжбэта. Аб тым чы там кажаш?

Юзя. Ах, мама! Дай мне супакой! Ты кажаш „працаваць“! Дзе? як? якую працу можна цяпер знайсці?!

Альжбэта. Хто хоча—працу знойдзе
—ох!..

Юзя. Дык вось — знайду і я! Толькі
пасья не праклінай часіны гэтай!.. Знайду
і я,—каб вас карміць—ха, ха, ха!..

Альжбэта. Даўно пара.

Юзя. Што? Даўно пара? Мама! ці ве-
даеш ты, што гаворыш! Мама!..

Альжбэта. Ах, ня крычы! Ах, дайце
ўжо мне супакой! Галава гарыць, як у агні
—ох!..

ЗЬЯВА IV.

Тыя-ж і Сымон (уходзіць).

Сымон (да Юзі). Падлажы маці што-
небудзь пад галаву... Падушку трэба будзе
дзець прадаць...

Юзя. Ня трэба, татка, не!

Сымон. А што-ж? Падушку будзеш
ёсьці, ці што?

Юзя. Я ведаю! (апранаецца).

Сымон. Куды йдзеш?

Юзя. Куды трэба!

Сымон. Ты як гэта мне адказываеш!

Альжбэта. Ах, кіньце ўжо раз, ох!
Галава баліць...

Сымон. Ці можаш дзе што-колечы
дастаць?

Юзя. Але!

Сымон. Ну, йдзі!

Альжбэта. Грабовічы ўжо нам не пазычаць... Я знаю, ведаю... Гэта дарма!

Юзя. Я ведаю... (выходзіць).

ЗЬЯВА V.

Тыя-ж бяз Юзі.

Сымон (да Альжбеты) Куды яна пайшла?

Альжбэта. Ня ведаю. Мне не казалася.
(Паўза).

Сымон (да Алеся). Ты кладзіся ўжо Пара спаць.

Алесь. Тата, калі мне ёсці хочацца!

Сымон. Ну пацярпі. Заўтра пад'ясі. Дастанеш хлеба з салодзенькай гарбатай... Цяпер сьпі.

Алесь. Я лягу, але спаць ня буду... Можа Юзя нам нешта прынясе...

Сымон. Ну, ляж... (падыходзіць да жонкі). Ну, як-жа табэ?

Альжбэта. Эх! як мне?.. Галава гарыць, трасе, то йзноў пот... Накрый мяне!
(Сымон яе накрывае). Вось так... так...

(Паўза).

Сымон (сядае каля ложка). Ня гнэвайся ўжо, Альжбэта, на мяне! Я ня п'я-

ны... Я трохі піў, бо ня стрываў... бо надта цяжка... ды нічога... Заўтра ўсё добра будзе. Я нічога яшчэ табé не казаў... Вось скажу: дастаў работу! за мэстам — шэсьць вярстоў — шосу будаваць... Што тыдзень грошы — у суботу... Заўтра пазычу трохі, абыцаўся адзін...

Альжбéта. О, дзякуй Богу!.. Мнэ нічога ня трэба. Есьці мнэ зусім ня хочацца... толькі піць. Дык вось Алéся мнэ шкада! Дзіця! За што? на што яму цярпéць?!

Сымон. Але... за што цярпéць... (Устаé і падыходзіць да пасьцелі Алéся). Заснуў, здаéцца, ну і добра. (Ізноў сядзе). Усё добра-б было, каб ня гэты паганы страх!..

Альжбéта. Які страх?

Сымон. Я сам ня ведаю, што робіцца са мной! С хаты выйду—баюся ісьці паміж людзéй... Агартае мянэ нэйкі дзіўны страх! Палохаюся ўсяго: каня, возу, людзéй... а асабліва людзéй! Як трэба на другі бок вуліцы прайсьці—не магу! Здаéцца, што вось-вось растопчуць мянэ, здратуюць... Глянуў нэхта на мянэ—здаéцца, што ў самую глыб души мнэ глянуў... наскрозь! Ці нэхта, нэйдзе крыкнуў — мнэ як нажом у грудзі — здаéцца, што на мянэ... Нэйкі дзіўны страх, страх усяго, нават дамоў... Іншы раз здаéцца, што вось-вось сьцяна пава-ліцца і прыдушыць мянэ...

Альжбѣта. Эх, гэта ўсё з таго, што п'еш!

Сымон. Я-ж ня п'ю!.. Але, калісьці піў, дык-жа цяпер — не! Тое, што цяпер — гэта нічога... (Паўза). Альжбѣта! Сумна, страх, як сумна! (Паўза). Чаму мы такія шчаслівыя, Альжбѣта?.. Альжбѣта! сьпіш?

Альжбѣта. Не, ня сплю.

Сымон. Чаму-ж ты нічога ня кажаш?

Альжбѣта. Ах, што казаць! Я лёдзь жыву... ах! што казаць...

Сымон. Ах, я-б хацёў, як ты, захварэць, ня думаць, ляжаць... Няхай прыходзе раз канец!

Альжбѣта. Сымон! Не гняві Бога!

Сымон. Але... Няхай раз прыйдзе канец паганага жыцця!... Ня жыць, ня жыць, ня думаць!...

Альжбѣта. Ты так кажаш, бо здароў. Калі-б захварэў, як я, тады іншу песьню-бы запяяў... Ох, піць дай!..

Сымон (дае ёй вады. Паўза). Памятаеш, Альжбѣта? Калісь? Мы-ж былі шчаслівы! Але, і мы былі шчаслівы! Я працаваў, любіў цябе... Памятаеш? я казаў: добра! лепш ня трэба! Хай будзе гэтак праз усё жыццё!.. Ты хацела лепшага, а я—не!.. А вось цяпер бяда звалілася... Цяпер, як той біблейны Гіоб...

Альжбэта. Сам вінаваты. На што піў? Трэба было збіраць грошы на чорную часіну...

Сымон. Ты йзноў!.. Ня злуй мяне!.. Што-ж я тысячы меў, каб збіраць? Капэйкі-грашы! усё роўна, каб нават і збіраў, да сеньня не хапіла-б!

Альжбэта. А усё ж было-б лягчэй!

Сымон. Ня злуй, пакуль я добры!.. „Ня пі! трэба збіраць“... — усё адно й тое самае!.. Ты ў душу мне заглянь! Чаму я піў? Чаму я п'ю? — Туга, зразумей, туга!.. Туга смокча маю душу... Ці-ж я калісь, як быў молад — праўда, я й цяпер яшчэ не стары—ці-ж я так думаў жыць?.. Я хацёў тварыць, будаваць новае жыццё!.. Эх, закапаў я сябе ў гэтым горы - бядзе, у гэтай гнілі... — Душа мая рвецца да чыстэ сьці, да сонца, да сьвятла, — а тут што?!

Альжбэта. Ды хто-ж вінаваты? Ці-ж я?

Сымон. Я не кажу, што ты... Не!.. Так ужо на долю выпала!.. (Паўза). Альжбэта!

Альжбэта. Што?

Сымон. Хочаш спаць?

Альжбэта. Не... Галава гарыць... Не магу спаць. Але ты нічога не кажы ўжо,

бо змучылася. Я так ціха паляжу, мой' засну.

Сымон (ідзэ да стала, сядзе, апірае галаву на руках). Адзін!.. Адзін, як выгнаны з хаты вон паршывы сабака... Як у полі пень... Няма каму душу адчыніць, няма скуль спогаду дастаць!.. Адзін... (пачынае пяць сабэ пад нос арыю з опэры „Тоска“. Устае). Ах, выпіў-бы цяпер!.. Ох, піць!.. (раптам). О, ведаю, што зраблю! Усё роўна, заўтра грошы будуць!.. (выходзіць апрагнуўшы пальтот).

ЗЬЯВА VI.

Альжбэта і Алесь.

Альжбэта (пасля паўзы). Сымон! Сымон! ты дзе? ці сьпіш?... Юзя! гдзе ты? (падымаецца і глядзіць увакруг). Нікога няма! Няма нават, каб хто вады падаў.. О, Божа мой! Памру, і ніхто нават ведаць ня будзе! ніхто вочы не зачыніць!..

Алесь (прачнуўшыся). Мама! што ты?.. чаго?

Альжбэта. Нічога... Сьпі, сыноч, сьпі!

Алесь. Мама! можа чаго табэ трэба?

Альжбэта. Не, нічога, сыноч, нічога... Сьпі!

Алесь. Мнэ ўжо ня хочацца спаць... Гдзе тата? га? А Юзя гдзе?

Альжбета. Ня ведаю, Алесь, нічога ня ведаю... Ты сьпі!

Алесь. Ведаеш, мама, мне сьніўся які харошы сон! Толькі ня ведаю, як расказаць, бо некак трудна. Нешта такое круглае-круглае і такое сьвётлае-сьвётлае, і мне так добра-добра было!..

Альжбета. Ну, дык сьпі, сыноч!..

Алесь. І ёсьці ўжо ня хочацца... А ты, мама, хочаш?

Альжбета. Не, дзэтачка, мне ня хочацца...

Алесь (прыслухоўваецца). О, нехта ідзе, мусіць Юзя...

ЗЬЯВА VII.

Тыя-ж і Казюк.

Казюк (уходзіць). Добры вэчар... Пані ня сьпіць?

Альжбета. Вэчар добры.. Не, вось мучаюся...

Казюк. Як-жа ж пані?

Альжбета. Ах, што казаць... Самі бачыце.

Казюк. Мне здаецца, што ўжо лепш...

Альжбета. Эх, якое там лепш!..

Казюк. А гдзе-ж усё? Юзя?

Альжбета. Нічога я ня ведаю... Ох!..

К а з ю к. Пані позволіць крыху пасядзець, пачакаць?

А л ь ж б ё т а. А сядзеце! чаму-ж не? Я нават рада, што людзкая душа пасядзіць тут каля мяне, а то боязна аднэй...

К а з ю к (ставіць на сталé міску, каторую прынёс з сабой). Я трохі тут дастаў... купіў... Вось можа пані не загневаецца... Пакаштаваць...

А л ь ж б ё т а. О, дзякую вам, нішто цяпер праз горла не пралéзе!.. Але нашто вы?.. Цяпер не такі час, каб трактаменты...

К а з ю к. Нічога, пані, калі ласка... Зрабеце ласку!..

А л ь ж б ё т а. Не, дзякуй, не хачу... не магу... Вось хіба можа Алесьь...

А л ё с ь. Мné, мама, цяпер так сама ня хочацца...

А л ь ж б ё т а. Ну, зьэш, ну зьясі трошачкі!..

К а з ю к. Хадзі, Алесь! (вядзе Алёся да стала). Вось, Алесь, смачная бульбачка, а вось там у нізе, цягні! там трошачкі тлустасьці і мяса...

А л ё с ь (ёсьць). А смачна!.. А Казюк чаму не?..

К а з ю к. Я ўжо... Ты ёш! Вось так... Яшчэ...

ЗЬЯВА VІІІ.

Ты я - ж і Ю з я.

Ю з я (уходзіць. Пабачыўшы Казюка, затрымалася ў дзвярах). Ах!..

К а з ю к. А! чаго-ж спалохалася? Добры вэчар, Юзя!

Ю з я. Я... нічога...

К а з ю к. Гдзё-ж была?

Ю з я (п'яная). Я была... я была... Ха-ха-ха!—на вуліцы была! А ты—ха, ха—прынёс (глядзіць у міску) нам бульбу... ха-ха-ха! спазьніўся крыху!.. з міскай бульбы... Думаеш, што за тваю я бульбу... Я грошы вось дастала, вось глядзі... (выймае з кішані некалькі рублёў).

К а з ю к. Юзя! што з табой! ты няпрытомная!

А л ь ж б ё т а. Юзя! ты здурэла... ох!..

Ю з я. Я п'яная думаеце? Не, я не п'яная... Я так толькі.. піла, але я не п'яная... А чаму-ж бы і не?! Бацьцы можна, іншым можна, а мне не?.. (Кідае грошы каля ложка). Маеш, матка, грошы, на! бяры! На доктара, на лякарства, на страву, на ўсё... Вось вам усё — мне ня трэба!.. Не!.. і мне трэба... (да Казюка, каторы стаіць адзярвянёўшы і глядзіць з перапудам на яе). Ну, чаго глядзіш? Ааа!.. Дурны!..

А л ь ж б ё т а. Юзя! ты ашалéла!

Ю з я. А гнала ўсё, гнала, каб зарабляць... „Маладая, маладая, а не працуе!..“ Вось я й зарабіла!..

К а з ю к. Юзя! ляж спаць!

Ю з я. А? ляж спаць? ха-ха, можа, каб... га?.. о, не! ха-ха!..

(За сцэнай чуваць крокі).

А л ь ж б ё т а. Юзя! ціха! бацька йдзе!

Ю з я. Што мне бацька!.. (але заціхае, бо трохі палохаецца).

ЗЬЯВА IX.

Ты я - ж і С ы м о н.

С ы м о н (уходзіць без пальтоту). А... вясёлая кампанія... Сьмэх... Радасьць... Вяселье... Добра!.. (да Юзі). Ты гдзё была?

Ю з я (ня ведае, што адказаць). Я... была...

А л ь ж б ё т а. Сымон! А дзё-ж пальтот?

С ы м о н. Ня муч, адчапіся!—Прапіў! Ну, і што?! — Мучыць цяпер будзеш? га?.. (пабачыўшы раскіданыя каля ложка па падлозе грошы). Скуль грошы? га? Хто даў? (да Юзі) Ты прынесла? (Паўза, глядзіць на ўсіх, усё маўчаць). А? скуль грошы, пытаюся! Хто даў? Чаму маўчыць?

Ю з я. Гэта маé! Давай мне палову, татка! (хістаецца).

С ы м о н (пабачыўшы, што Юзя п'яная). Ты што?!.. п'яная? Ты дзе была?

Ю з я (з хванабэрыяй). Гдзе была, там была, а грошы маé, не прап'эш! Давай!

С ы м о н. Вон! Дзе была?

Ю з я. Дзе трэба... Сам добра ведаеш, за што грошы даюць!..

С ы м о н (хоча яé біць). Ах, ты гнільля гэткае!..

А л е с ь. Тата! ня бі!..

К а з ю к (хапаючы Сымона за руку). Пан Сымон! не чапайце!

С ы м о н (да Казюка). А ты што? Хэ-хэ! Што? можа рад, што так?.. га? А яшчэ жаніх! Ах, ты бруд! (Да дачкі). Вон з маé хаты!

Ю з я (з п'яной гордасьцю). Яна—хата не твая, а мая! Я прынесла грошы, а ты нічога ня прынёс, а выносіш толькі!.. Хата мая!

С ы м о н (аддаé ёй грошы). Маеш!.. (сядае і закрывае вочы рукамі).

Ю з я (узяла грошы; стаіць і маўчыць).

(Паўза).

А л е с ь (да Казюка). Казюк! Чаму тата злуецца? Грошы хоча, га?

К а з ю к. Ціха, Алесь, маўчы, нічога не кажы...

А л ь ж б е т а (крычыць). О-ох!.. ду-
шна!.. Ва-а-ды!..

(Усё бягуць да яе. Паўза. Казюк мацае
пульс хворай).

К а з ю к. Памёрла...

С ы м о н (кідаючыся да жонкі). Аль-
жбёта!..

Ю з я (на калéнах каля ложка). Мама!..

А л ё с ь. Казюк! што маме? Чаму мама
маўчыць? Казюк, га?

К а з ю к. Ціха, Алесь! твая мама па-
мёрла.

А л ё с ь (з плачам). Чаму?.. чаму?..

З А С Л О Н А.

А К Т II.

ЗЪЯВА I.

Ю з я і А л ё с ь.

Ю з я (сядзіць перад люстэркам і чэрніць сабэ бровы).

А л ё с ь (каля яé). Юзя!

Ю з я. Чаго табé?

А л ё с ь. Юзя! ці як на маму кідалі пясок, яна нічога ня чула?

Ю з я. Не. Ужо нічога.

А л ё с ь. А ці?..

Ю з я. Дай супакой,—ня муч!..

(Паўза).

А л ё с ь. Юзя!

Ю з я. Чаго?

А л ё с ь. А ці гэтую булку, што ляжыць у кухні, можна мне зьбесьці?

Ю з я. Можаш. Сягонья прынясу другую, яшчэ смачнэйшую.

А л é с ь (ідзэ праз дзвэры ў сярэдзіне, прыносіць булку і ёсьць). Юзя! (Юзя маўчыць). Юзя! (ізноў паўза). Юзечка!

Ю з я. Ну чаго? Ня дуры галавы, бо ня маю часу.

А л é с ь. На што ты гэта робіш?

Ю з я (сьмяецца і далэй чэрніць бровы).

(Паўза).

А л é с ь. Юзя! мамы ўжо няма, тата кудысьці пайшоў, ты скора прыходзь, бо я баюся.

Ю з я. Ня бойся, я скора вярнуся. Прынясу булачку...

А л é с ь. Ну, добра...

(За сцэнай чуваць крокі).

Ю з я. Нэхта йдзэ... Зачыні дзвэры, ня ўпускай!

ЗЬЯВА II.

Ты я - ж і К а з ю к.

К а з ю к (уходзіць). Добры-дзень! (сядае, крыху маўчыць). Ідзэш?

Ю з я. А ну то як?

К а з ю к (просячы). Ня йдзі!

Ю з я. Здурэў! Ізноў тое самае!

К а з ю к. Юзя! ты-ж казалася, што любіш, што ня хочаш ніякае прыкрасьці мне рабіць...

Ю з я. Ну дык што? А як-жа ж жыць? Чакаць, пакуль ты міску халоднае бульбы прынясеш? (паказывае на Алёся). О, глянь!.. карміць трэба! Бацьцы так сама трэба даць лыжку стравы!.. Які-такі, а усё-ж шкада, каб з голаду здыхаў... Усё-ж чалавек дый бацька... Дый сама хачу ёсьці, — любоўю тваёй сыта ня буду!

К а з ю к. Ці ты ня чуеш ганьбы?

Ю з я. Ганьбы! Хэ-хэ!.. Падай мне пудэр, там на століку стаіць...

К а з ю к (падае пудэлачка з пудрам). Ты-ж так нядаўна зусім інакш на гэту справу глядзела, зусім інакшыя рэчы казалала... Вось з гэтага вечара, як мама твая памёрла, ты перамянілася... Ты-ж так нядаўна, калі-б хто сказаў табе, што гэтак будзе, плюнула-б яму ў вочы. А цяпер...

Ю з я. Мой міленькі дружок! Калі хто сягоньня кажа глупства, дык гэта зусім ня значыць, каб заўтра не паправіўся.

К а з ю к. Ты, значыцца, кажаш, што чыстым быць—гэта глупства?

Ю з я. Ня дуры галавы! Ты зусім, як Алесь. Такі стары, вялікі, а дурны, як дзіця.

К а з ю к. Юзя! На ўсё, што ёсьць для цябе сьвятое, заклінаю цябе — апамятайся! О, Божа! мы тут так супакойна гутарым аб гэтым, а гэта-ж—страх падумаць!.. Калі

я тут з табой, калі ты так з сьмехам аб гэтым гаворыш, я трохі супакаіваюся, мне нічога.. Здаэцца, што можа так і трэба. А як вярнуся дамоў, як застануся сам адзін у чатырох сьценках, як падумаю аба ўсім, як падумаю, што мо' цяпер у гэты момант.. з табой.. Кроў мне у жылах халадзее.. Гэта-ж ганьба, страх.. Ох, слоў ня маю!..

Ю з я. Ты-ж сам калісь казаў, што гэтак было ад самых даўніх часаў!..

К а з ю к. Было, ну дык што? Былі заўсёды і людзі калекія—бяз рук, бяз ног, дык ці-ж і нам такімі быці?

Ю з я (адпіхае яго). Чакай, ня перашкаджай, бо часу ня маю..

К а з ю к (адыходзіць ад яё). Ох, трудна зразумець вашу душу, дзяўчаты!

Ю з я. Што там разумець!.. Вось ляпэй ідзі ў кухню, прынясі сабэ міску, тамака засталася ад абеду,—закусі..

К а з ю к. Не хачу.. ня трэба..

Ю з я. Чаму-ж ня трэба? Закусі! Ты калісьці прынасіў нам — ха, ха — бульбу, памятаеш?.. Цяпер прыймі трактамант ад мяне.

К а з ю к. Ня трэба.

Ю з я. Алесь! прынясі! У пэчы стаіць.. Толькі асьцярожна, не разлі ды не апарся!

ЗЬЯВА ІІІ.

Тыя-ж без Алёся.

Казюк. Юзя!.. Не апамятаешся?..

Юзя (жартам). Апамятаюся, апамятаюся, дружок!.. (апануўшы капляюш). Ну, бывай здароў!.. Прыйдзі пасья, буду чакаць! (пацалавала Казюка й пайшла).

ЗЬЯВА ІV.

Казюк, пасья Алёсь.

Казюк (сядае і хапаецца за галаву). У галаве муціцца!.. Страшна мне!..

Алёсь (прыносіць міску з ядой і ставіць яе на стол). Еш, Казюк!

Казюк. Ня трэба, Алёсь! (пасья надумаўшыся пачынае ёсьці). А ну!..

Алёсь. Казюк! Куды Юзя пайшла? Яна ніколі цяпер ня кажа..

Казюк. Яна... пайшла... Ня ведаю, Алёсь! Мусіць інтэрас нейкі мае..

Алёсь. А ты чаму яе намаўляў, каб яна ня йшла? Ці-ж інтэрас рэч благая?

Казюк. Дзіця!..

Алёсь. Вось у таткі благія інтарэсы, бо як пойдзе дык сядзіць, сядзіць праз увесь дзень і часта варочаецца п'яны..

А Юзя добрая... Як яна прыходзе, то заў-

сёды прыносіць мне нешта смачнае... Яна добрая, праўда?

К а з ю к (закрывае рукой вочы і ціха гавора). Яна добрая...

А л ё с ь. Казючок! Чаго ты плачаш? Ці табé нешта баліць? ты хвор?

К а з ю к (выціраючы рукой вісеўшую пад вокам сьлязу, усьмяхаецца). Не... я нічога, я ня плачу... я так... сьмяюся!..

А л ё с ь. Не. Я бачу, што ты плачаш.

К а з ю к. Алесь! ці ты хацёў-бы ісьці адсюль?

А л ё с ь. Куды? на спацэр? О, хачу!

К а з ю к. Не. Зусім ісьці і болей ужо не варочацца?

А л ё с ь. О не! Мне тут добра. Раней было дрэнна, як мама жыла, ня было чаго ёсьці, а цяпер добра... Я люблю Юзю, яна мне заўсёды гасьцінцы прыносіць... А татку я ня так люблю,—ён заўсёды злы, нічога не даé, бурчыць толькі...

К а з ю к. А мяне любіш?

А л ё с ь. Цябé люблю. Але Юзю больш.

К а з ю к. А ты-б хацёў жыць там, гдзé многа дзяцёй, гуляць з імі гульні, вучыцца?..

А л ё с ь. Не. Я ня люблю дзяцёй. У нас на дзядзіньцу ёсьць дзэці... Яны сьмяюцца, дражняць мяне.

К а з ю к. Ах, так...

ЗЬЯВА V.

Ты я - ж і Сымон.

Сымон (уходзіць). Як маешся! А Юзя—ужо пайшла?

Казюк. Пайшла.

Сымон. А ты нічога... маўчыш?..

Казюк. Што-ж я зраблю!

Сымон. Праўда. Я — бацька, а і я нічога не зраблю. Калісь гаварыў... Кажа: накармі або работу дай! — Чым накармі? якую работу дай, калі для сябе шукаю дарма, не магу знайсці! Хацёў ісьці шосу будаваць... Дык што! так сама голад... Я сам адзін нават з работы гэтае сыты ня буду, а ня то, каб усё... Дый не магу! Калённе, ногі круціць, ломіць... Ад нейкага часу ў галавэ шуміць. Устану раніцай — і ня піў, і нічога такога, а галава цяжкая, як пасля страшэннага п'янства... Што гэта — сам ня ведаю! Мусіць ад гэтых паганых дум, што супакою не даюць!

Казюк. Ад якіх дум?

Сымон. Я сам ня ведаю, як табэ сказаць... Вось іншы раз прычэпіцца якаясь думка і сядзіць, сядзіць у галавэ, і смочка сэрца, а прагнаць яé, ніяк не прагоніш!.. Як прыстане, дык на ўвесь дзень... Вось і цяпер!.. Я думаю гэтак: у жыцці людзкім шмат больш мук, чымсі радасьцяў... Радасьці

ёсьць, праўда, але так мала, што як капелька ў шклянцы... Ці чэлавёк багаты, ці бэдны, ці малады, ці стары — кожны мае сваё горо-бяду, свой страх... Значыцца што?—забіць чэлавэка гэта добрае дзела, гэта значыцца памэншыць на сьвэце лік мук... А нам кажуць: не забівай!.. Чаму?.. Кажуць: не забівай, а вось возьмем—вайна напрыклад..

К а з ю к. І ў муках радасьць ёсьць...

С ы м о н. У муках радасьць? Ну, не, брат! Дзякую за такую радасьць, што родзіцца з мук.. Я думаю гэтак: калі радасьць дык радасьць! — сонцо сьвэціць, кветкі цьвітуць, а ты бяз гора, без бяды сьпявай свой гимн шчасьця!.. А радасьць там, дзе бруд, хвароба, голад,—не! гэтага я сьцяміць не магу!.. (Паказвае на Алёся). Вось глянь: дзіця!.. Ён учора нэшта злучынак змайстраваў. — Вэдама: дзіця! забавак няма, дык сам нэшта майструе — няма дзіва... нуда!.. Дык вось я гэтую самую яго работу кінуў у пэч... Ты думаеш, што?.. Ён плакаў... Ён плакаў так, як ты або я заплакалі-б, калі-б ад нас адабралі нэшта дарагое, нэшта такое, што ёсьць зьмэст нашага жыцьця... Я веру, што ён страту сваю адчуваў ня мэнш... І вось гэтак—усё жыцьце!.. Сягоньня плачаш, бо ляльку сваю разьбіў, заўтра — бо каханка кінула цябе,

пазаўтра заплачаш — бо моладасьць прайшла, старасьць ідзе, а ты душой банкрут! Эх-хэ-хэ! Але!.. Я, мілы мой, банкрут... Іншы раз здаецца, як вып'ю, што не! што сілы яшчэ ёсьць, што моладасьць яшчэ не прайшла — ды не, брат, дудкі! п'яная фантазія!.. Бачыш? — сівыя валасы! (паказвае галаву). Яны насівелі не праз адну ноч, як кажа паэта, а дзеля таго, што арганізм пачынае ўжо слабэць, жыцьцёвае энэргіі ўсё мэней ды мэней, працэс напаўнэньня зрасходаваных сіл адбываецца памалей... Старасьць прыйшла, сьмэрць ідзе, а я што? — Нішто, нуль, на днё, безработны сьпіўшыся інтэлігэнт!.. Жонка з гора і голаду памёрла, дачка—эх! пайшла на лёгкі хлеб.. Ох, чорт!.. жыцьцё!!.

К а з ю к. Ня трэба так.. пан Сымон!.. Вы сягонья страшэнны пэсыміст...

С ы м о н. Але... Дык як ня быць? як ім ня быць, чалавэк мой!.. Ды ня толькі... Я—усё!.. Я анархіст, я, як зьвэр!.. Іду па вуліцы.. Як спаткаю якую сытую, здаволеную, чыстую морду, ува мне ўсё аж затрасецца!.. Так вось нажом і пырнуў-бы і рука ня дрыгнула-б!.. А побач з гэтым — у душы страх... Баюся гэтым сытым глянуць у вочы.. Баюся!.. З дарогі уступлю... Зразумэй! гэта якісьці моральны страх, я-бы нават сказаў—містычны страх!..

Я так ужо зжыўся, зрадніўся, з сваім брудам-бядой, што мне страшна глядзець на ўсё чыстае, харошае, як дзіцяці бывае страшна ў цёмным пакою... Вось!..

К а з ю к. Пан Сымон, гэта нэрвы...

С ы м о н. Нэрвы?—Алё... Чорт іх ведае! Мусіць нэрвы... (падсоўваецца да стала, пабачыўшы міску з стравой). А ёсьцека тут трохі?.. (Пачынае ёсьці). Ведаеш, калісь, як першы раз яна пайшла, — я ёсьці ня мог, я давіўся куском, што яна прынесла, яé... заробкам... А цяпер нічога... прывык... ём... смачна... нічога!.. О, чалавек! паганы брудны гад!.. Але ты толькі ня думай, што я ўжо так... злажыў рукі і рахую ўжо толькі на дачку! О, не! барані Бог! Я яшчэ не такі! Гэта так... пакуль што... Маé мазгі працуюць... бязупынна... Я маю сваé думкі, сваé праэкты!.. О, пабачыш! яшчэ ўсё добра будзе, яшчэ я ня зусім прапаў!..

К а з ю к. Дай Божа...

С ы м о н. Ня верыш, браце? Пабачыш!..

К а з ю к (устаé). Бывайце здаровы, пан Сымон!

С ы м о н. Ідзеш ужо? Ну, добра... Надаéў я ўжо табé... ідзі! Нагаварыў, наплёў, што на язык прыйшло... Няма дзіва! Іншы раз страшэнна хочацца пагутарыць, душу

адкрыць такому, хто-б зразумёў... Ну, ня сьмэйся з старога дурня!..

Б а з ю к. Што вы! Я вас разумею і апрача сымпаты нічога ня маю... (выходзіць).

ЗЬЯВА VI.

С ы м о н і А л ё с ь.

С ы м о н. Ну, добра... Бывай здароў... (пачынае пяць сабе пад нос. Пасьля паўзы). Алесь! што? сумна? нудна?

А л ё с ь. Алé, тата!

С ы м о н (падыходзіць да яго). Вось пачакай, усё добра будзе... Твой бацька яшчэ ня здурэў, як усё думаюць, о не!.. Твой бацька мае галаву на плячох!.. Будуць грошы! усё будзе!.. Будзем кожны дзень ёсьці смачны абéд, ведаеш, з мясам; будзем піць гарбату з цукрам, а! любіш? і куплю табé харошых забавак, куплю табé драўлянага каня, каторы, як сядзеш, хістацца будзе то напéрад, то ўзад... Будзеш на ім ёхаць, як на жывым...

А л ё с ь. Я живога каня баюся, а вось драўлянага хачу!.. Купі, татка!

С ы м о н. Куплю, ведама, куплю!.. І яшчэ куплю табé харошую бліскучую такую трубу, будзеш сядзець на кані і трубіць: тру-тру!..

А л е с ь. Буду трубіць... Вось добра!..

С ы м о н. Усё гэта будзе, як твайму бацьцы ўдасца адзін інтэрас... (задумываецца). Эх, Божа мой! нішто мне ніколі не ўдавалася — і цяпер ня ўдасца!.. І я, як дзіця, пацяшаю толькі сябе!.. Эх, дурны Сымон! дурны, як дзіця!.. Эх, выпіў-бы цяпер!.. О не! стыд, сорам!.. Дачка там... зарабляе грошы, а я—піць... не, не!!.. Эх, нуда, распач!.. (пяе пад нос; пасыля да Алеся): Алесь! любіш татку?

А л е с ь. Люблю... Але, як татка крычыць, баюся... Люблю, калі татка такі добры, як цяпер...

С ы м о н. Хадзі, Алесь! (садзіць яго сабе на калённы). Як вырасьцеш і будзеш ужо мужчына, тады, Алесь, будзеш... Алесь! памятай: у куфры ёсць розныя папэры... ты памятай!—гэта тваё, твой скарб... Як я памру, як мяне ўжо ня будзе—гэтыя папэры тваё...

А л е с ь. Тамака ёсць грошы?

С ы м о н. Не. Гэта ня тое... Гэта праца майго жыцця... ня скончана... Нічога ня скончыў... Я хачу, каб ты дакончыў тое, што я хацеў зрабіць дый не зрабіў... Памятай і скажы Юзі: папэры, каторыя ў куфры, шанаваць, не выкідаць, бо гэта частка душы маё...

А л е с ь. Татка! а ці я патраплю?

Сымон. Патрапіш, калі захочаш, патрапіш, калі ня будзеш такі зьбіўшыся з дарогі няшчасны, як я... (чуваць крокі). Юзя ідзэ!..

ЗЬЯВА VII.

Тыя - ж і Юзя (уходзіць).

Юзя (кідаецца не распрануўшыся на ложа і нэрвова дрыжыць усім цэлам).

Сымон (нясьмела падыходзіць да яе). Юзя! што ты?..

Юзя. Не магу!.. Сіл ня маю... Пагана, брыда!.. Зьдэкуюцца... п'яны... ух! не магу!.. (плача).

Сымон. Супакойся.. Ну нічога...

Юзя. Добра: нічога!.. Добра: супакойся!.. Эх, татка! Сядзіш толькі ў хаце, хлеб ясі і супакоіваеш мяне... хэ-хэ!.. Што ты робіш? што? Толькі сваё без канца праэкты будуеш, а нічога не парадзіш, каб дачка не прадавалася... Эх, чорт!.. Мёўся ісьці на шосу каменье лупіць... Што? цяжка? Ня хочацца? — А мне лёгка, га? Пайшоў бы — усё-ж лягчэй было-б, а ён тут—як маці казала—філязофію сваю разводзіць!.. Эх, татка! грэх на душы маеш, вялікі грэх—і за маму, і за мяне... Хай Бог табе не памятае!.. (Сымон бярэ шапку). Ну, куды ідэш? Позна ўжо... Усё роўна нічога

ня зробіш, толькі паходзіш па вуліцы дый вёрнешся... І ўсё сваё: страх! страх!.. А мне ня страх?—Мне сто разоў быў горшы страх, як я першы раз пайшла... А рады ніякае ня было ..

С ы м о н. Я пайду... Памагу... Пазычу можа...

Ю з я. Скуль пазычыш? -- Ніхто ня дасьць! Дый ня трэба!.. На што яшчэ болей паніжаць сябе, і так мы ўжо нізка ўпалі... Лёпш сядзі!..

С ы м о н. Не. Я... пайду... (выходзіць).

А л ё с ь (шырока расчыненымі вачыма прыглядаўся да гэтае сцэны і прагавіта лавіў кожнае слова. Калі бацька пайшоў, ціха выйшаў за ім).

ЗЬЯВА VIII.

Ю з я (адна), пасья А л ё с ь.

Ю з я. Эх, старое дзіця!.. І злосьць, і шкада, далібог! (сядае пры сталé і пачынае лічыць грошы)... Эх! ашукаў гад! не хапае!.. ці можа я абмылілася... трэба яшчэ раз... (ізноў лічыць грошы).

А л ё с ь (убягае; нэрвовым шэптам да Юзі): Юзя! бяжы хутчэй!.. ратуй!.. татка вяроўку на ўсходах зачапіў і сам хоча...

Ю з я (не разумéючы). Што?.. што татка?..

А л е с ь (яшчэ болей нэрвуючыся). Татка
вяроўку на сходах зачапіў!..
Ю з я (сьцяміўшы). Ах!! (выбягае).

ЗЬЯВА ІХ.

Ю з я, С ы м о н, А л е с ь.

Ю з я (пасья кароткае паўзы вядзе за
руку Сымона). Што робіш, татка?! Сорам!
сорам!.. Калі каму, дык мне даўно ўжо
пара, а я жыву!.. Ну, сядай, не рабі гэта-
га... Сядай!..

С ы м о н (сёўшы). На што?.. Нікому я
не патрэбны!.. На што перашкодзіла?.. Так
трудна... боязна... раз нарэшце адважыўся...
за Альжбэтай усьлед,—а ты перашкодзіла!..
(плача абалёршыся аб стол).

Ю з я (супакоівае яго). Ціха, татка,
ціха...

З А С Л О Н А.

А К Т III.

Ю з я ляжыць на ложку, К а з ю к сядзіць ля стала, А л ё с ь — на падлозе нёшта майструе з лучынак.

ЗЬЯВА I.

Ю з я, К а з ю к і А л ё с ь.

Ю з я (да Казюка). Аб чым думаеш?

К а з ю к. Ах, ёсьць аб чым думаць!.. Душна, душна, голадна... Няма жыцьця!.. Сьмёрць!.. На кожным кроку вышчырыўшы зубы глядзіць на чалавэка сьмёрць!.. Трэба ўцякаць...

Ю з я. Куды?..

К а з ю к. Куды?.. Думаеш, я сам ведаю куды?.. — Чакаў вясны... — Усё ажывае, будзіцца да жыцьця... Думаў, што лягчэй будзе... — Яшчэ горэй!.. Добра, што цягло хаця... Пайду на вёску, няхай мяне абвее вэцер нашых палёў... Пайду, куды вочы панясуць... Горэй ня будзе!.. Гараць ня

ўмею,—за пастуха наймуся... Ня возьмуць—жабраваць пайду... Будуць гнаць вон—у лés пайду... Усё роўна.. Ня думаю,—каб толькі ўцякаць... Гоніць нэшта мяне... Бо будзе са мной, як і з тваім бацькам... Чую, што і маé мазгі ўжо не ў парадку...

Ю з я. Ну... а я? Што-ж са мной будзе?

К а з ю к. Юзя!.. Калі людзі тонуць, ня думаюць аб другіх, нават адзін аднаго топіць, каб толькі выратаваць сябе... А вось чытаў я калісь апісаньне пажару ў якімсь вялікім тэатры... Людзі — прыяцелі, нават муж жонку, нават каханак каханку,—адзін аднаго дратавалі, сьпіхалі ў вагонь, каб толькі выратаваць сябе... Страх забівае ў людзёх усё... Мы тут ляцім у якуюсь чорную пропасць бяз дна... Страх!.. Страх!.. —Я жыць хачу!! інстынкт жыцьця загадывае мне хапацца за кожны выступ, за кожную гнілую дошку, каб ратавацца, каб хоць на момант затрымацца над сваёй загубай...

Ю з я. Інстынкт жыцьця!.. Хэ,—а ў мяне-ж яго няма?.. І я-ж так сама хачу жыць!..

К а з ю к. Ты-ж знайшла сваю дошку ратунку, ты за яé ўхашілася...

Ю з я. Ах!.. ты аб гэтым!.. Але даўжэй ужо не магу... Дый хвора я...

К а з ю к. Што-ж рабіць?

Ю з я. Ты жаласьці ніякае для мянэ ня маеш!..

К а з ю к. Дык што-ж я магу зрабіць? чым памагчы? — Міску бульбы?.. Ха-ха!.. Ты-ж сама калісь сьмяялася з мянэ... Ну што я? — Жабрак! Жабрак, як і вы, а мо і горэй..

Ю з я. Я сэрца хачу, больш нічога... Толькі сэрца!.. Ты так гаворыш са мной быццам мянэ ўжо ня любіш, быццам тое, што было...

К а з ю к (паказваючы вачыма на Алэся, устрымлівае яé гутарку). Гм... Алесьь...

Ю з я. Алесьь! У кухні ёсьць у шафцы кусок хлёба.. Налі сабé гарбаты — пэўне яшчэ цёплая—і зьясі.

А л э с ь. Усё можна зьесьці?

Ю з я. Можаш усё... Там нямнога...

А л э с ь (выходзіць).

ЗЬЯВА II.

Ю з я і К а з ю к.

Ю з я. Казюк! Сядай сюды! (Казюк сядзе каля яé ложка. Юзя бярэ яго за руку). Ты, бачу, іншы для мянэ цяпэр, чымся быў раней... Я бачу, ты нэяк ахаладзеў... Казюк! я прашу цябé—ну, усё роўна—скажы мнэ шчыра, зусім шчыра, ці ты яшчэ мянэ любіш? ці я табé не абрыдла? (паўза.

Казюк маўчыць, не глядзіць на яё). Казюк! га?

Казюк. Як бы табе гэта сказаць... Хочаш праўду? Добра! Я лгаць не хачу, дык ня трэба... Лепш праўда... Справа вась у чым: мы мужчыны самі брудныя, і вась можа дзеля гэтага самага мы любім чыстасьць... страх, як любім!.. Пакуль ты была толькі мая, я цябе страшэнна любіў, кожным сваім нэрвам, кожным дрыгненьнем душы сваёй я любіў цябе... Цяпёр...

Юзя. А цяпёр? Цяпёр—ня любіш?..

Казюк. Не. Цяпёр люблю, але інакш. Цяпёр люблю цябе, як няшчаснага чалавэка, жаласьліва цябе люблю... Люблю цябе толькі... як сястру...

Юзя. Толькі... як сястру...

Казюк. Але. І кінуць цябе мне цяжка. Тое, што мы супольна перажылі, дужа зьвязала нас, трудна ўсё адразу парваць, але калі страх звар'яценьня ў вочы гляне—нічога не парадзіш...

Юзя. Значыцца, ты хочаш усё парваць?

Казюк. Ня ведаю, што будзе пасля... Хіба, што так... Сумна, цяжка, але — так!..

Юзя. Казюк! Ты ведаеш, я заўсёды гордая была, я ніколі ні перад кім не паніжалася, — а цяпёр я, Казюк, прашу, маюся: застанься! ня кідай мяне адну... у такі момант... Ты ў душу маю неяк дзіўна

Ўрос, я без цябэ ўжо не магу жыць... Тое, што здарылася, гэта нейкая дур, як у бацькі, я ўжо апамяталася, я бачу ўвесь бруд... Ты мне закідаў не рабі, бо-ж я не хацела быць ціжарам табэ, я хацела ратаваць сям'ю, сябэ... я сама ня ведаю, што было са мной... я здурэла з гэтага гора - бяды... Казюк! Не маўчы!.. Ну як?.. Кажы!

К а з ю к. Лгаць не магу... Старое ўжо ня вэрнецца...

Ю з я. Але?.. Ну, нічога не парадзіш!.. (паўза). Ідзі ад мяне!.. (Казюк адыходзіць да стала. Паўза). Не,—ідзі ўжо зусім! Ідзі —і болей ня прыходзь!..

К а з ю к (сядае ля стала і закрывае вочы рукамі. Паўза).

Ю з я. Хадзі, Казюк, яшчэ... бліжэй... (Казюк памалу падыходзіць да яе). Пазволь мне пацалаваць... апошні раз... як калісь... як даўней... (цалуе яго ў вусны). Вось так... і йдзі ўжо сабэ, ідзі сваёй дарогай.. Ідзі! (плача, хаваючы твар у падушку).

К а з ю к. Ціха, Юзя!.. Многа мы ўжо цярпелі, гэтулькі намучыліся,—і яшчэ будзем цярпéць... Цярпі!.. Час усё лёчыць... Ня плач!.. Змагайся!.. Бывай здарова!.. (цалуе яе ў галаву і выходзіць).

ЗБЯВА ІІІ.

Юзя, пасья Сымон (з правых дзвярэй).

Юзя (плача).

Сымон (уходзіць з бритвай у руцэ. Гавора скора, парванымі фразамі, з паўзамі. Вочы яго блішчаць няпрытомна). Ты — што?.. Сьпіш?.. Чаму-ж так доўга сьпіш?..

Юзя. Я... хворая...

Сымон, Ага... (паўза. Пачынае нэшта шукаць).

Юзя. Чаго шукаеш?

Сымон. Мыла...

Юзя. Мыла? Мыла ў нас няма...

Сымон. Кусочак... малы... Хачу пагаліцца...

Юзя. Пашукай там, у скрыначцы...

Сымон. Няма... Шукаў...

Юзя. Значыцца—няма. (Паўза).

Сымон. Што я хацёў зрабіць?.. Ага!.. галіцца!.. Не! Яшчэ нэшта... нэшта важнае, патрэбнае... Не магу ўспомніць... (да Юзі). Што я хацёў зрабіць? ня ведаеш?..

Юзя. Скуль я магу ведаць!

Сымон. Ага.. Ня ведаеш... (раптам).

А я ўжо колькі разоў казаў: ня ўпускаць!.. Прыйдзе, мучае, мучае, душу вырывае ..

Юзя. Дык хто?

Сымон. Як—хто!.. Быццам ня ведаеш!.. Такі чорны... Прыйшоў уначы, ізноў сядзеў, сядзеў, казаў аб сатварэньні сьвету...

Юзя. Тата! табé здавалася...

Сымон (іроніч.). Але!.. здавалася!.. Сядзеў... Я кінуў у яго крэслам... ён пад ложак схаваўся... Ня ўпускаць, кажу! Ня ўпускаць!! На што ўпусьцілі?!

ЗЬЯВА IV.

Сымон, Юзя і Алесь (уходзіць).

Алесь (да Юзі). Я ўжо зьбеў... (ціха, з перапугам). Чаго тата крычыць? злуецца?..

Юзя. Цсс!.. Нічога не кажы...

Сымон (да сябё). Ен усё адно: раней, кажа, вада... Гад паршывы!.. Ох, галава баліць!.. (выходзіць ізноў у свой пакой на права).

ЗЬЯВА V.

Юзя і Алесь.

Алесь. Тата няпрытомны? Чаму гэта?

Юзя (не адказваючы на яго пытаньне). Дзётка! Ты ведаеш, гдзе жывё Казюк? Патрапіш да яго? (устаё).

Алесь. Патраплю. Зара ісьці?

Юзя (сядае пры сталé і нэшта піша

на папёрцы). Не. Не цяпёр... Вось папёрка!.. Сягонья ўвэчары... або не! лепш заўтра... алé! заўтра раніцай занясеш гэта Казюку..

Алесь. А што сказаць?

Юзя. Што хочаш... (ідзэ да камоды, бярэ якіясь парашкі і варочаецца на ложку). Дай мне шклянку вады...

Алесь. А можа хлёба? Там яшчэ застаўся кусочак...

Юзя. Не... Мне ўжо ня трэба...

Алесь (узяў шклянку і пайшоў у кухню).

ЗЬЯВА VI.

Юзя (адна), пасля Алесь.

Юзя. О, Божа мой!.. Ха-ха-ха!.. Інстынкт жыцьця!.. Не інстынкт жыцьця, а страх жыцьця, страх, як у бацькі... Але... Так ляпéй... адзін парашок... або лепш два... пэўнэй...—і ўсё скончыцца... (хавае твар у падушку і ціха плача).

За сцэнай чуваць вясёлы сьпéў.

Алесь (прыносіць з кухні ваду).

Юзя (да Алесья). Хто там пяе?..

Алесь. А гэта на другім павэрсе пяюць... Учора прыехалі... Вясёлыя...

Юзя. Але... Вясёлыя...—Алесь! Ідзі,

дзётка, на панадворак, там весела, сонца
сьвэціць, пяюць... Ідзі, дзётка!..

Алёсь. Ня хочацца!.. Там страшна...
Дзэці сьмяюцца...

Юзя. Ідзі, Алёсь! трохі пахадзі, а па-
сьля прыходзь...

Алёсь. Ня хочацца!.. (выходзіць ня-
хочучы).

ЗЬЯВА VII.

Юзя (адна), пасья Сымон.

Юзя. Вось так... (сыпле парашок у ва-
ду, п'е атруту, пасья кладзэцца і акры-
ваецца коўдрай).

Сымон (уваходзіць). Трэба... канэшна
трэба... Забыўся!.. Не магу ўспомніць... Гэ-
ты—чорт—усе мысьлі спутале... Моладасьць,
кажа, прайшла... Моладасьць не праходзе!
Моладасьць вэчна, як жыцьцё... (да Юзі).
Юзя! Чаго сьпіш? Уставай!..

Юзя (слабым голасам). Ох, дай супа-
кой!.. Не чапай мяне!.. Спаць хочацца...

Сымон. Спаць хочацца!.. А я не магу
заснуць!.. Упушчаюць!.. Зумысля ўпушча-
юць, каб я ня спаў... Мучыцялі!.. Залéz пад
ложка і сядзіць... Трэба зачыніць... (хітра
сьмяецца, зачыняе дзвэры ад свайго па-
кою і ставіць пры дзвях стол). Ня ўвой-
дзе!.. Што я хацэў зрабіць?.. забыўся... Не
магу... можа ўспомню... А дзе Альжбэта?..

чаму абэду не даюць?.. Усё сьпяць... Трэба ўжо абэдаць... Ніхто ні аб чым ня думае, ніхто нічога ня робіць... Толькі я адзін аба ўсім думай... а яшчэ гэты прыходзе і мучае, мучае!.. Ох!.. (глядзіць на дзвэры). А! ізноў лэзе гад.. чаго?! чаго ізноў?.. Што? моладасьць прайшла?.. Брэшаш! моладасьць не праходзе... Моладасьць вось тут, у грудзёх, жыве да самае сьмэрці... Старасьці няма!.. ёсьць толькі моладасьць, пакуль чалавек жыў... Што? кажаш, дух залэжыць ад матэры?.. А вось! злавіў! — брэшаш!.. Дух—ад матэры!.. Ха-ха-ха! А ты?—ты-ж дух, а жывеш! Дзе-ж матэрыя?—Няма!.. чысты дух!.. Што? раней матэрыя, пасья—дух?.. Не! раней дух, пасья—матэрыя!.. Вон! не спрачайся!.. Вон! вон! ня йдзі! (хапае шклянку і кідае ў дзвэры). Фу!.. прапаў!.. Схаваўся пэўне... ізноў пад ложка... Пайду выганю... (адсоўвае стол). Хто стаіць!? хто за мной стаіць?.. Бэлы... На што дыхаеш на мяне холадам?.. на што дыхаеш?! Ох, мучыцелі!.. (выходзіць).

ЗЬЯВА VIII.

Юзя (на ложку) і Алесь (уходзіць).

Алесь. Юзя! я лепш тутака буду сядзець... ня хочацца гуляць... Юзя! ты сьпіш? (прыглядаецца). Сьпіць... (адыходзіць ад яе). Я буду будаваць дом... (бярэ з кута

лучынкi і сёўшы на падлозе пачынае нёшта майстраваць). Вось так... А гэта сюды... (п'яе сабэ нёшта пад нос). А гэта вось сюды... Ах, каб цв'які!.. каб я меў грошы, купіў-бы сабэ цв'які і змайстраваў-бы харошы дамок... (задумаўшыся на хвіліну). Не! каб меў грошы, Юзі-бы аддаў, няхай куціць ёсці для мянэ, для таткі і для сябэ... (кідае сваю работу і йзноў падыходзіць да ложка). Юзя! ты сьпіш?.. (тузае яе за руку). Юзя! чаму ты сьпіш?.. (з плачам, сьцяміўшы праўду). Ах! Юзя!.. Юзечка! А!.. Такая, як мама была... Юзя!.. (плача).

ЗЬЯВА *IX.

Ты я - ж і Сымон.

Сымоні (уваходзіць з свайго пакою). Сталом накрыў... Ляжыць... Ня ўстане!..

Алёсь. Каго тата накрыў?

Сымон. Ня ведаеш, га?.. Дурны!.. — Яго накрыў... (пасля кароткае паузы, рэптам). А! ўспомніў!.. Абрагам!.. ахвяру трэба!.. Сын! хадзі!.. (хапае Алёся за руку і цягне за сабой).

Алёсь (з плачам упіраючыся). Татка!.. Я цябэ баюся!.. Я не хачу!..

Сымон. Сын!.. хадзі!.. ахвяру...

Алёсь (крычыць). Татка! я цябэ баюся...

Сымон (цягне Алёся з сабой у дургі

пакой. Там за момант чуваць кароткі страшны здушаны дзіцячы крык. Пасья ўходзіць Сымон адзін з брытвай у руцэ з акрываўленымі рукамі, каторыя махінальна выцірае аб сваю вопратку).

ЗЬЯВА Х.

Юзя (памёршая на ложку) і Сымон.

Сымон. Ня прыйдзе ўжо!.. Праз кроў... праз труп—ня прыйдзе... Трэ' было ахвяру?—мае!.. Кроў ачышчае... кроў моладасьць дае... Дачка! ты дзе? (падыходзіць да ложка). Дачка! на вуліцу ня йдзі!.. Ня трэба!.. Ужо ня трэба!.. Ужо ўсё скончана!.. Я буду тварыць новае жыцьцё... Трэба, каб лілася кроў... Крыві многа ліецца... дый мала яшчэ!.. Трэба, каб вось гэтак... з шыі, з жыл лілася кроў... сьвятая, цёплая кроў... тагды—жыцьцё!.. Дачка! уставай новае будаваць жыцьцё... а на вуліцу ўжо ня йдзі! ня трэба!.. Уставай!.. (тузае яе). Ты моладя—і я малады... Маткі ня трэба... яна старая, дурная... Мы адкрылі новую праўду... Будзем тварыць!.. Вось чакай!.. Есьць слова адно такое... трэба ўспомніць... успомніць, не магу... ён там хацёў сказаць дый не сказаў... Але нічога!.. я ўспомню... Такое слова... тагды увесь сьвет наш!.. Ты так сама думай, успамінай... бо я не магу...

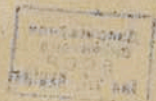
Дачка! ня сьпі!.. (тузае яé, пасьяля доўга глядзіць на яé і пачынае прытамнець). Што гэта?!.—Труп!.. (паўза ізноў). Ох, галава мая!.. (хапаецца за галаву). Ох, сьмёрці Бог не даé!.. (трохі хістаючыся ідзэ ў другі пакой і затрымаўся з страхам на парозе). Божа!.. гэта што?—Алесь!.. (кідаецца у другі пакой). Што гэта?! што з табой?! (праз момант варочаецца на сцэну). Сьмёрць!.. усюды сьмёрць!.. Я адзін.. між трупамі.. Ратуйце!.. (бярэ пакінутую на сталé бритву). І я за імі ўсьлéd—мне ўжо даўно пара!.. (за сцэнай ізноў чуваць той самы, што і раней сьпéў). Ох! хто там пяé?! наскрозь душу.. мазгі, як нажом, коле!.. Ох! не пяі!.. не пяі!.. (пасьяля кароткае паўзы). Моладасьць мая!.. жыцьцё маё!.. гдзэ вы?—прайшлі!.. Памяць чэзьне... Нічога ня памятаю... Якіясь сны, толькі сны... Пара!.. ужо пара!.. (бярэ бритву ў руку і хоча рэзацца. Пасьяля у распачы апускае рукі і крычыць). О, Божа мой!! не магу!.. баюся!.. страх!.. страх!.. страх!..

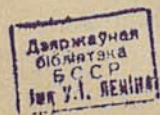
З А С Л О Н А.

КАНЕЦ.

Мéнск.
У верасьні 1918 г.

239436

1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

0-10

Бел. 2005

80000004 168238

3